

Anna Wendorff

Uniwersytet Łódzki

Recenzja książki: Aneta Pawłowska, Julia Sowińska-Heim, *Audiodeskrypcja dzieł sztuki. Metody, problemy, przykłady*,

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016, ss. 144, ISBN WUŁ 978-83-8088-384-0, e-ISBN WUŁ 978-83-8088-385-7, ISBN MMŁ 978-83-65026-22-4

Celem omawianej tu monografii jest refleksja nad stanem wiedzy oraz nad dorobkiem praktycznym dotyczącym koncepcji i problemów związanych z udostępnianiem sztuk wizualnych w sposób dostosowany do percepcji osób dotkniętych niepełnosprawnością wzrokową. Autorki publikacji dzielą się w niej również doświadczeniami zdobytymi w trakcie realizacji własnego projektu (co pozwoliło na weryfikację wiedzy podczas działań praktycznych) i pokazują, jak tworzenie audiodeskrypcji dzieł sztuki – ich werbalnych opisów dostosowanych do potrzeb osób z dysfunkcją wzroku – metodą projektów może stać się istotnym elementem akademickiego procesu dydaktycznego.

W pierwszym rozdziale, zatytułowanym *Sposoby rekompensaty zaburzeń wzroku*, autorki przyglądają się multisensorycznym rozwiązaniom, które uzupełniają deskrypcje słowne, takim jak makiety modeli całych budowli czy wnętrza sal, płaskorzeźby i tyflografiki. Podkreślają wagę udostępniania oryginałów dzieł sztuki wykonanych z trwałych materiałów oraz odtwarzania eksponatów na wzór oryginalnych przedmiotów. Wspominają również o dodatkowych materiałach, takich jak druki w brajlu, druki

powiększone, nagrania w audioprzewodnikach, strony internetowe według standardów World Wide Web Consortium (W3C)¹ czy aplikacja na smartfony Seeing Assistant Move².

W drugim rozdziale, *Metody tworzenia audiodeskrypcji*, Aneta Pawłowska i Julia Sowińska-Heim odnoszą się do kreowania werbalnego przekazu treści wizualnych tak, by umożliwić percepcję dzieł sztuki niewidomym i słabowidzącym. Poruszają zagadnienie tematyki obrazu oraz kierunku jego opisu, postulując lapidarność, klarowność i ekonomię języka. Rekomendują również przejście od ujęcia ogólnego do szczegółowego, które następnie powinny być uzupełnione o kontekst powstania obiektu, np. wykorzystaną w nim technikę czy styl. Badaczki omawiają też kwestię czasu trwania audiodeskrypcji (AD), a także podkreślają, że powinna ona być spersonalizowana, inna dla osób niewidomych od urodzenia, inna dla tych, którzy stracili wzrok w późniejszym wieku.

W trzecim rozdziale, *Piękno, ekfrazja, obiektywizm*, autorki zastanawiają się, jak pogodzić wierność opisu z wieloznacznością interpretacji i przeżywaniem emocji estetycznych. Parafrazując Voltaire'a, moglibyśmy powiedzieć (tak

¹ Standardy W3C zostały szczegółowo omówione na stronie: <https://www.w3.org/standards> (data dostępu: 29 V 2018).

² Szerzej na temat aplikacji: <http://seeingassistant.tt.com.pl/pl/move> (data dostępu: 29 V 2018).

jak w przypadku tłumaczeń z języków obcych), że audiodeskrypcje są jak kobiety – albo piękne, albo wierne³. To przekształcenie ma zresztą swój fundament naukowy, jako że AD wpisują się w zakres szczególnego przekładu: intersemiotycznego⁴. Badaczki opowiadają się po stronie doświadczenia emocji i piękna, co można, według nich, osiągnąć dzięki zastosowaniu ekfraz czy poszukiwaniu korespondencji sztuk.

W czwartym rozdziale, pt. *Beneficjenci końcowi tworzonych audiodeskrypcji*, humanistki zwracają uwagę na to, że opisy omawianego typu tworzone są nie tylko dla osób niewidomych i niedowidzących, ale również dla tych z innymi niepełnosprawnościami wzroku czy tych w późnym wieku. Pawłowska i Sowińska-Heim akcentują też różnicę między człowiekiem niewidomym a człowiekiem ociemniałym oraz podkreślają wagę poruszanej problematyki ze względu na znaczącą – w Polsce i na świecie – liczbę osób z wadami wzroku, które utrudniają normalne funkcjonowanie i kontakt ze sztuką. Dlatego tak istotne jest tworzenie audiodeskrypcji, umożliwiających udostępnianie i uprzywilejowanie ekspozycji oraz zbiorów muzealnych dla tej grupy odbiorców. W piątym rozdziale, *Percepcja otoczenia miejskiego oraz dziedzictwa architektonicznego*, autorki odnoszą się do postrzegania dzieł sztuki za pomocą pozawizualnych bodźców, takich jak słuch, dotyk, echolokacja przeszkód czy tworzenie przez niewidomych ich własnych map poznawczych. Opisują również multisensoryczne oddziaływanie przestrzeni miejskiej czy haptyczne doświadczenie otoczenia. Poruszają także zagadnienie wykorzystania nowych technologii w udostępnianiu przestrzeni wspomnianego typu osobom z dysfunkcją wzroku; jako przykład podają beacons – małe nadajniki sygnału radiowego, dzięki którym możliwe jest przesyłanie informacji na temat lokalizacji na smartfony.

Podkreśliły, że prezentowana książka jest pokłosiem projektu naukowo-badawczego prowadzonego przez Pawłowską i Sowińską-Heim w latach 2014–2016 w Katedrze Historii Sztuki Uni-

wersytetu Łódzkiego. Oprócz analiz podstawowych swoim zasięgiem projekt ów objął również zajęcia praktyczne pod nazwą „Audiodeskrypcja dzieł sztuki”, realizowane w wyżej wspomnianej jednostce organizacyjnej Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ od roku akademickiego 2013/2014 w ramach projektu zawodowego, czyli związanego ze sztuką XX w. kursu akademickiego „typu E”. Warto na to zwrócić uwagę, gdyż tematyka audiodeskrypcyjna nie bywa raczej podejmowana na studiach z zakresu historii sztuki czy na kierunkach artystycznych. Podnosi się za to podobne zagadnienia na studiach przekładoznawczych, przede wszystkim podyplomowych, takich jak np. „Włączenie cyfrowe i społeczne: strony internetowe, audiodeskrypcja, multimedia” Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Studia Podyplomowe Tłumaczenia Audiowizualnego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu czy Studia Podyplomowe z Tłumaczeń Specjalistycznych: Opracowania Audiowizualne Uniwersytetu SWPS. Odnajdziemy także pojedyncze kursy czy seminaria, które również zazwyczaj odbywają się w bloku dla tłumaczy audiowizualnych, np. „Audiodeskrypcja w teatrze i muzeum” w ramach oferty dydaktycznej Katedry do Badań nad Przekładem i Komunikacją Międzykulturową Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Opis zajęć prowadzonych w Katedrze Historii Sztuki UŁ został w recenzowanej pozycji szczegółowo omówiony – w rozdziałach szóstym, *Nauka audiodeskrypcji w edukacji akademickiej*, i siódmym, *Tworzenie audiodeskrypcji – uwarunkowania sytuacyjne*⁵. W ramach kursu studenci kreowali audiodeskrypcje, opisując elementy wizualne niezbędne do zrozumienia obrazów i przedmiotów użytkowych z Muzeum Sztuki w Łodzi (oddziały ms¹ i ms²) oraz Muzeum Miasta Łodzi. Opisy następnie digitalizowano i udźwiękowiono w Studiu Nagraniowym UŁ.

W szóstym rozdziale dowiadujemy się, że zajęcia opierały się na metodzie projektowej, przy wykorzystaniu strategii PBL (*Problem Based Learning*)⁶. Początkowo studenci przeprowadzili

³ Zob. **P. Dasgupta**, *Trafficking in words. Languages, missionaries and translators*, [w:] *In Translation: Reflections, Refractions, Transformations*, ed. **P. St.-Pierre, P. C. Kar**, Amsterdam-Philadelphia 2007, s. 60: „Translations are like women: either beautiful, or faithful”.

⁴ Zob. **A. Chmiel, I. Mazur**, *Audiodeskrypcja jako intersemiotyczny przekład audiowizualny – percepcja produktu i ocena jakości*, [w:] *Przekład jako produkt i kontekst jego odbioru*, red. **I. Kasperska, A. Żuchelkowska**, Poznań 2011.

⁵ Dodatkowych informacji czytelnik może również zasięgnąć z artykułu: **A. Pawłowska**, *Sztuka audiodeskrypcji – audiodeskrypcja sztuki – koncepcja nowej metody z zakresu upowszechniania sztuk wizualnych*, [w:] *Twórczość, pasja, Uniwersytet. Kategoria zaangażowania w dydaktyce akademickiej*, red. **J. Płuciennik, K. Klimczak**, Łódź 2015.

⁶ *Problem Based Learning* można zdefiniować jako uczenie się za pomocą sytuacji problemowych.

w Okręgu Łódzkim Polskiego Związku Niewidomych ankiety dotyczące percepcji sztuk wizualnych przez osoby niewidome, a następnie przybliżyli realizowane przedsięwzięcie. Projekt obejmował również konsultacje z pedagogami (mającymi uprawnienia do pracy z publicznością obciążoną wyzwaniami komunikacyjnymi) oraz z Fundacjami: Audiodeskrypcja, Szansa dla Niewidomych czy Kultura Bez Barrier. Studenci działali zarówno w sposób tradycyjny, jak i w cyberprzestrzeni, wykorzystując wirtualny pulpit nawigacyjny (Dashboard) na Google Docs, skrzynki mailowe czy Facebooka.

W siódmym rozdziale omówione zostały wszystkie etapy projektu. Pierwszy z nich obejmował opis Sali Neoplastycznej z Muzeum Sztuki w Łodzi (ms¹) oraz czterech prac w niej ekspozowanych: *Kompozycji trzech równoważników* Georges'a Vantongerloo (1921), *Kontrkompozycji* Theo van Doesburga (1925), *Obrazu abstrakcyjnego II* Henryka Stażewskiego (1928–1929) oraz *Kompozycji unistycznej II* Władysława Strzemińskiego (1932). Drugi – audiodeskrypcje wybranych obiektów z Muzeum Sztuki w Łodzi (ms²), takich jak: czarno-biała fotografia Eugeniusza Hanemana *Powstaniec w kościele Św. Krzyża I* (1944), olej na płótnie *Bez tytułu* Sama Francisa (1966) oraz obraz akrylowy na płótnie Petera Klasena *Sobota rano* (1967). Trzeci – opis wnętrza Muzeum Miasta Łodzi stanowiących fragment wystawy stałej, realizowany jako część projektu „Muzeum na wyciągnięcie ręki” dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu Kultura Dostępna⁷.

Omawiana książka zawiera również audiodeskrypcje z trzech wymienionych etapów projektu, zdjęcia obrazów i obiektów audiodeskrybowanych, a także fotografie ukazujące fazy realizacji przedsięwzięcia, ponadto zaś karty ewaluacyjne i autoewaluacyjne studentów, dokumentujące pracę metodą projektów, oraz komentarz edukatora z Muzeum Miasta Łodzi, Pauliny Długosz, na temat audiodeskrypcji w praktyce muzealnej MMŁ.

Pozycja kierowana jest do osób zainteresowanych problemem udostępniania dzieł sztuki niepełnosprawnym zarówno w przestrzeni muzealnej, jak i miejskiej: do historyków sztuki, edukatorów muzealnych, architektów, socjologów, psychologów, językoznawców, tłumaczy, muzealników, kuratorów, projektantów itp.

Uwypuklijmy, że omawiana monografia naukowa ma charakter nowatorski i pionierski pod względem poruszanej tematyki, ponieważ na polskim rynku wydawniczym nie odnajdziemy kompleksowej książki w rodzimym języku poświęconej AD dzieł sztuki. Pojawiają się jedynie przewodniki, takie jak np. *ABC. Gość niepełnosprawny w muzeum* pod redakcją Joanny Grzonkowskiej i Marka Rogowskiego⁸ lub pojedyncze przyczynki w postaci artykułów naukowych czy popularnonaukowych. Niewątpliwą zaletą recenzowanej pozycji jest również opisanie praktycznego przebiegu procesu dydaktycznego na uczelni wyższej: relacja z tworzenia audiodeskrypcji metodą projektów.

Nadmieńmy również, że przedstawiana praca została już doceniona w środowisku akademickim – autorki otrzymały za nią Nagrodę Naukową Rektora UŁ I stopnia⁹, a sam projekt wyróżniono w otoczeniu biznesowym – prestiżową Nagrodą Specjalną Liderów Zarządzania Uczelnią „Lumen” 2017¹⁰.

Keywords audio description, museums, art, academic didactic, people with visual impairment

References

1. *ABC. Gość niepełnosprawny w muzeum*, red. J. Grzonkowska, M. Rogowski, Warszawa 2013.
2. **Chmiel Agnieszka, Mazur Iwona**, *Audiodeskrypcja jako intersemiotyczny przekład audiowizualny – percepcja produktu i ocena jakości*, [w:] *Przekład jako produkt i kontekst jego odbioru*, red. I. Kasperska, A. Żuchelkowska, Poznań 2011.
3. **Dasgupta Probal**, *Trafficking in words. Languages, missionaries and translators*, [w:] *In Translation: Reflections, Refractions, Transformations*,

⁷ Szerzej na temat projektu: <http://www.muzeum-lodz.pl/pl/muzeum/projekty/1075-muzeum-na-wycigniecie-rki> (data dostępu: 29 V 2018).

⁸ *ABC. Gość niepełnosprawny w muzeum*, red. J. Grzonkowska, M. Rogowski, Warszawa 2013.

⁹ Zob. *Nagrody naukowe Rektora UŁ za osiągnięcia naukowo-badawcze za rok 2016*, <http://www.lib.uni.lodz.pl/wystawy/nagrody/2016> (data dostępu: 29 V 2018).

¹⁰ Zob. *Uniwersytet Łódzki*, <http://www.lumen.edu.pl/konkurs/#laureaci> (data dostępu: 29 V 2018).

ed. **P. St.-Pierre, P. C. Kar**, Amsterdam/Philadelphia 2007.

5. **Pawłowska Aneta**, *Sztuka audiodeskrypcji – audiodeskrypcja sztuki – koncepcja nowej metody z zakresu upowszechniania sztuk wizualnych*, [w:] *Twórczość, pasja, Uniwersytet. Kategoria zaangażowania w dydaktyce akademickiej*, red. J. Płuciennik, K. Klimczak, Łódź 2015.
6. **Pawłowska Aneta, Sowińska-Heim Julia**, *Audiodeskrypcja dzieł sztuki. Metody, problemy, przykłady*, Łódź 2016.

PhD Anna Wendorff, anna.wendorff@uni.lodz.pl

A literary scholar, translator and PhD in humanities specialized in Latin American literature. Currently, she works as an adjunct professor at the Department of Spanish Language Literature of the Department of Spanish Philology at the University of Lodz. Her research interests focus on Ibero-American avant-garde literature and the theory and practice of artistic translation, especially intersemiotic one.